

שוק ניירות הערך בשנת 2001*

א. בשנת 2001 נמשכה החלשות שוק המניות, שניזונה מההתמוטטות בנאסד"ק והמיתון בארה"ב מצד אחד ומהשלכות המצב המדיני בישראל, מצד שני. ארועי ספטמבר בארה"ב החריפו את המגמות השליליות, אך לקראת סוף השנה ניכרים סימני התאוששות בבורסות בארה"ב, אך בשלב זה לא ניתן עדיין לקבוע האם אכן השתנתה שם המגמה.

להאטה בשוק המניות היו ביטויים רבים:

- במהלך השנה ירד מדד ת"א-100 בכ-8.7%, ומחזור המסחר היומי במניות ירד ל-270 מיליון ש"ח, ירידה בשעור 45%.
- משקל המסחר במניות ת"א-25 עלה והגיע ל-73% מסך כל המסחר, במקביל ירד משקל חמשת הבנקים הגדולים במסחר. שתי התפתחויות אלה הן ביטוי לתפקיד המרכזי שמילאו המשקיעים המוסדיים והפעילים בשוק הנגזרים וירידת חלקם של המשקיעים הפרטיים.
- בעקבות המצב, המשקיעים הזרים שאינם בעלי ענין משכו השנה מהבורסה כ-650 מיליון דולר, כמעט כפליים מאשתקד. שווי החזקותיהם ירד בסוף השנה לכ-2% משווי המניות, לעומת יותר מ-4% ב-2000. סך שעור החזקות המשקיעים הזרים (כולל בעלי עניין) ירד בכאחוז והיווה כ-10% משווי המניות.
- גם גיוס ההון מהציבור ירד והסתכם ב-2.8 מיליארד ש"ח לעומת 5.7 מיליארד ש"ח בשנת 2000.
- הכספים שגויסו בהקצאות פרטיות עלו על אלה שגויסו מהציבור והסתכמו ב-4.1 מיליארד ש"ח. ההקצאה הפרטית הגדולה ביותר בוצעה על ידי "טבע" ובה גויסו 1.3 מיליארד ש"ח ממשקיעים מוסדיים בארה"ב.
- ההפרטה נכנסה לקיפאון ובמסגרתה גייס משרד האוצר 100 מיליון ש"ח בלבד, לעומת 2.9 מיליארד ש"ח בשנת 2000, שרובם גויסו עם השלמת ההפרטה של "בנק הפועלים".
- שנת 2001 היתה השנה הראשונה שבה לא גדל המסחר באופציות על מדד ת"א-25. המחזור היומי התייצב על 110 אלף אופציות, לאחר הקפיצה בו בשנת 2000, בעקבות מיחשוב המסחר באופציות.
- רק כ-10 חברות חדשות הגישו השנה טיוטות תשקיף לעומת יותר מ-100 חברות ב-2000. רק חברה חדשה אחת, "גמול", השלימה את תהליך ההנפקה וגייסה כ-70 מיליון ש"ח בהנפקת מניות לציבור.
- נמשך הגידול במספר הצעות הרכש ובעקבותיהן במחיקת חברות מהמסחר. השנה בוצעו 53 הצעות רכש, בעקבותיהן נמחקו מהמסחר 26 חברות. החברות הגדולות ביותר שנמחקו השנה, היו: "כלל אלקטרוניקה", "טמבור", "דור אנרגיה", "תדיראן צריכה" ו"יפאורה".
- נקודת אור בולטת בבורסה בשנת 2001 היתה התבססות תהליך הרישום הכפול, במסגרתו נרשמו למסחר בבורסה, מאז סוף 2000, 15 חברות חדשות, שנסחרו עד כה רק בארה"ב. בהתחשב בלחץ בו נתונות חברות הטכנולוגיה יש לראות במספר ובאופי החברות שעשו רישום כפול הישג לא מבוטל. יש לקוות כי בעקבות התוצאות החיוביות של הרישום הכפול תבואנה חברות נוספות, במקביל להתייצבות השווקים, בארה"ב ובישראל.

* כל הנתונים בסקירה זו הם נומינליים.

ב. ההתפתחויות הכלכליות והמדיניות, שהכבידו על המשק ועל שוק המניות, הביאו לעלייה בפעילות בשוק איגרות החוב ובנגזרים על שער החליפין. הרעת תזרים המזומנים של האוצר הביאה לעלייה בהנפקות של איגרות חוב ממשלתיות והקפיצה במחזורי המסחר בהן מבטאת את חוסר היציבות ששרר בשווקים בחלקי השנה השונים, בגין ציפיות להאצת האינפלציה ולפיחות השקל. לעומת זאת, הורדת שערי הריבית במהלך השנה, במקביל להתגברות המיתון והאבטלה, דחפה את שערי אג"ח כלפי מעלה.

המגמות הבולטות בשוק איגרות החוב היו:

- המדד הכללי של שערי איגרות החוב עלה השנה בכ- 13.2%, כאשר בלטו איגרות החוב הממשלתיות צמודות למדד לטווח ארוך. בסוף השנה היו התשואות ברוטו לפידיון באג"ח הממשלתיות הצמודות למדד כ- 4%, לעומת כ- 6% אשתקד.
- מחזור המסחר היומי באיגרות חוב עלה ל- 550 מיליון ש"ח, לעומת כ- 300 מיליון ש"ח בשנת 2000, והיה כפול ממחזור המסחר במניות. ב-25 בדצמבר נרשם המחזור המסחר היומי הגבוה ביותר באג"ח - כ- 1.6 מיליארד ש"ח.
- הסחירות הגבוהה של איגרות חוב מסוג "שחר" תרמה לגידול חלקם במחזור המסחר הכולל ל- 37%, לעומת כ- 26% אשתקד. מדיניות משרד האוצר לרכז את המסחר במספר סדרות קטן באיגרות חוב מסוג זה, היא הגורם לסחירות הגבוהה.
- הנפקות הממשלה, ברוטו, באמצעות אג"ח עלו ל- 40 מיליארד ש"ח, לעומת 21 מיליארד ש"ח בשנת 2000. כ- 81% מגיוס ההון בוצע באמצעות איגרות חוב לא צמודות מסוג "שחר" ו"גילון", והיתר באיגרות חוב צמודות מדד. (גם ב-2001 לא הונפקו איגרות צמודות לדולר).
- ברבעון השני של השנה חלה התערורות בגיוס ההון ע"י הבנקים ומספר חברות והוא הסתכם השנה בכ- 2.7 מיליארד ש"ח, לעומת כ- 300 מיליון ש"ח בלבד בשנת 2000. כ- 625 מיליון ש"ח גוייסו, לראשונה, בהנפקת איגרות חוב לא צמודות ע"י חברות. ההנפקות הגדולות ביותר, היו של "לאומי מימון" ו"פועלים הנפקות", שגייסו כ-1,450 ו-620 מיליון ש"ח בהתאמה. בנוסף להנפקת איגרות חוב, הנפיק "בנק הפועלים" גם "שטרי הון נדחים", שהוכרו כ"הון משני עליון" על ידי בנק ישראל.
- בנוסף להנפקות בבורסה, גוייסו כ- 3.5 מיליארד ש"ח באמצעות הקצאות פרטיות של איגרות חוב לא סחירות למשקיעים מוסדיים. מבין ההנפקות הנ"ל בלטו הנפקות "בזק", "אי.די.בי פיתוח", "כלל תעשיות", ו"לאומי למשכנתאות".

ג. התערורות הציפיות לפיחות, בעיקר על רקע אירועי ספטמבר בארה"ב, הביאה לקפיצה משמעותית במסחר בנגזרי שער החליפין. המסחר באופציות הדולריות הוכפל בשנת 2001 והגיע ל-25 אלף אופציות ביום. בעקבות התפתחות זו השיקה הבורסה, בסוף נובמבר, את המסחר בנגזרים על שער האירו ואף הם זכו להצלחה.

ד. לסיכום, ההתפתחויות הכלכליות והמדיניות בשנת 2001 השפיעו לרעה על שוק המניות וגרמו לפעילות מוגברת בשוק איגרות החוב ובנגזרים על שער החליפין. רישומן הכפול של 15 חברות ישראליות היה תרומה חשובה לשוק ההון, על רקע התייבשות ההנפקות של חברות חדשות ואי התקדמות ההפרטה. לא נותר אלא לקוות כי התלילות והעוצמה של המשבר בשווקים הבינלאומיים ובישראל יגרמו לכך שמשכו לא יהיה ארוך. במקביל לתקווה להתאוששות במחצית השניה של 2002 חשוב לנצל את תקופת המשבר ולהמשיך ברפורמות המיועדות לשכלל את שוק ההון הישראלי ולשלב בשווקים הבינלאומיים.